

Ляховець Л.О.
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
загальної, вікової та соціальної психології
Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна

ОБРАЗ УСПІШНОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УЯВЛЕННЯХ СТУДЕНТІВ

Приєднання України до Болонського процесу актуалізувало питання про забезпечення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти на міжнародному рівні та про необхідність подальшого її реформування. Вирішення пріоритетних завдань української освіти потребує наявності висококваліфікованих педагогів, здатних до якісного викладання навчальних дисциплін. Отже, діагностика педагогічної компетентності професорсько-викладацького складу та визначення ефективності його діяльності стає пріоритетним завданням формування іміджу сучасного ВНЗ на ринку освітніх послуг. Крім того, в умовах вдосконалення системи вищої професійної освіти, у ході запровадження нових стандартів навчання, відбуваються значні трансформації у системі “викладач – студент”, особливо, у сфері питань сприймання педагога, змінюється й система рольових очікувань щодо його провідних рис, набуває актуальності проблема вивчення образу сучасного викладача ВНЗ. Особливого значення ця проблема набуває у педагогічних вищих навчальних закладах, якщо зауважити специфіку професії та особливості взаємодії на рівні соціальних ролей “викладача” і “студента”.

Ціль дослідження – проаналізувати особливості уявлень студентів різних років навчання (першого, третього, п'ятого і шостого) про образ успішного викладача ВНЗ.

Особливості образу успішного викладача ВНЗ вивчалися у ході дослідження, проведеного протягом січня-лютого 2017 р. Студентам

пропонували написати перелік характеристик (не менше п'яти), які вони найбільше цінують у своїх педагогах, а також характеристик (не менше п'яти), які найбільше розчаровують студентів у педагогах.

Вибірку склали студенти 1-го (які тільки починають адаптуватися до процесу навчання у ВНЗ), 3-го (які перетинають своєрідний “екватор” у вузівському навчанні) та 5-го і 6-го курсів (які вже, фактично, закінчують навчання) психолого-педагогічного факультету ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка спеціальностей “Психологія” (71 особа), “Соціальна робота” й “Соціальна педагогіка” (38 осіб), загальною кількістю – 109 опитаних, віком 17-23 роки.

Аналіз отриманих результатів. На думку студентів *1-го курсу* успішний та неуспішний викладачі ВНЗ мають такі характеристики (Табл. 1).

Таблиця 1

Особливості уявлень про успішного і неуспішного викладача у студентів 1-го курсу (N=47 осіб)

<i>Характеристики</i>			
<i>Успішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>	<i>Неуспішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>
1. Добрий	30	1. Зневажливо ставиться до студентів (авторитарний, ігнорує потреби студентів, некоректний)	41
2. Розуміє студентів (лояльний, поступливий, толерантний)	27	2. Емоційно неврівноважений (злий, ворожий, конфліктний)	38
3. Високопрофесійний (ерудований, доступно і зрозуміло подає матеріал, гарний оратор)	25	3. Непрофесійний (швидко диктує, несистематизовано, нецікаво, монотонно подає вже неактуальний матеріал, незацікавлений своїм предметом, часто повторюється)	23
4. Чесний, щирий, здатний підтримувати зворотний зв'язок	18	4. Необ'єктивно оцінює знання	18
5. Має почуття гумору	17	5. Надмірно вимогливий (“вимагає розповідати семінари, а не читати їх і писати конспекти лекцій”)	16

Отже, студенти 1-го курсу особливу увагу приділяють особистісним рисам успішного викладача та здатності встановлювати міжособистісні стосунки і тільки потім – власне його професіоналізму.

Уявлення про успішного викладача у студентів *3-го курсу* (30 осіб) помітно змінюється, завдяки їх дещо більшому досвіду педагогічної взаємодії (Табл. 2).

Таблиця 2

Особливості уявлень про успішного і неуспішного викладача у студентів 3-го курсу (N=30 осіб)

<i>Характеристики</i>			
<i>Успішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>	<i>Неуспішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>
1. Проф. компетентний (уміє подавати матеріал, зацікавити своїм предметом, активно вдосконалює знань, ерудований, креативний, відкритий новому досвіду)	30	1. Проф. некомпетентний (несистематизованість матеріалу, монотонність, консерватизм у поглядах і відсутність креативного підходу)	25
2. Толерантно ставиться до студентів (з розумінням, лояльністю, готовий підтримати у будь-якій ситуації)	28	2. Окремі особистісні риси (зверхній, гордий, самозакоханий, схильний до самолюбвання, егоїстичний, пихатий)	23
3. Комунікбельний (контактний, уміє підтримувати зворотний зв'язок у будь-яких ситуаціях, відкритий, щирий, товариський)	20	3. Зневажливо ставиться до студентів (грубий, підозрілий, недовірливий, надмірно критичний)	19
4. Об'єктивно оцінює знання	16	4. Необ'єктивно оцінює знання	14

Отже, студенти 3-го курсу акцентують увагу здебільшого на професійній компетентності своїх викладачів (їх дидактичних здібностях, умінні зацікавити своїм предметом, креативності, відкритості новому досвіду). І лише потім – на толерантному ставленні й особистісних якостях педагогів (переважно морально-етичного спрямування: чесності, доброзичливості, виваженості).

Уявлення про успішного викладача у студентів *випускних курсів (5-го і 6-го)* максимально наближаються до еталонних – описаних у підручниках з педагогіки та психології вищої школи (Табл. 3).

Таблиця 3

Особливості уявлень про успішного і неуспішного викладача у студентів 5-го і 6-го курсів (N=32 особи)

<i>Характеристики</i>			
<i>Успішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>	<i>Неуспішного викладача</i>	<i>Кіл-ть виборів</i>
1. Високий професіоналізм (доступно подає матеріал, ерудований, захоплений своїм предметом, креативний, проф. сміливий, застосовує інноваційні мотивуючі методи)	30	1. Окремі негативні особистісні риси (нещирий, лицемір, зухвалий, нахабний, егоїст, озлоблений, байдужий, емоційно холодний, пихатий, зарозумілий)	27
2. Окремі особистісні риси (доброзичливий, відповідальний, комунікбельний, добрий, чуйний, адекватний, відкритий, емоційний)	28	2. Схильний до директивної взаємодії зі студентами (демонструє неповагу, грубість, нерозуміння, упередженість, недовіру, нетактовність)	25

3. Схильний до партнерської взаємодії зі студентами (виявляє взаєморозуміння, гнучкість поведінки, лояльність, гуманність, повагу)	25	3. Низький професіоналізм (дидактично недосконалий, монотонний, нудний, консервативний у поглядах, не має чітких вимог, проф. інертний)	20
--	----	---	----

Як видно з наведених даних, студенти-випускники на перше місце висувають вимоги щодо рівня професійної компетентності успішних педагогів (їх дидактичних здібностей, ерудованості, допитливості, нешаблонності мислення, використання інноваційних методів навчання з метою підвищення вмотивованості студентів, професійної сміливості й відповідальності). На друге – окремі особистісні риси викладача (переважно соціально орієнтовані). На третє – особливості взаємодії зі студентами. Про об’єктивність оцінювання знань, як ознаку успішності викладача, у випускників взагалі не йдеться.

Висновки. 1. Уявлення студентів першого курсу про успішного викладача ВНЗ включають такі його характеристики, як: доброта, лояльність, поступливість, ерудованість, висока професійність, чесність, толерантність, ораторські здібності і почуття гумору.

Неуспішним вважається викладач, який демонструє зневажливе ставлення до студентів, швидко диктує лекції, висуває надмірні вимоги у процесі вивчення своєї дисципліни і має слабкі організаторські навички.

2. Успішним викладачем в уяві третьокурсників вважається професійний, розумний, кмітливий, талановитий, креативний, стриманий педагог, контактний, товариський, комунікабельний, який поважає і підтримує студентів

Неуспішним викладачам притаманні: професійна некомпетентність, консерватизм, самолюбівання і зверхність, надмірно критичне ставлення до студентів та необ’єктивність оцінювання їх знань.

3. Студенти випускних курсів найбільше цінують компетентного, ерудованого, професійно активного викладача, з широким колом науково-дослідницьких інтересів та практичним досвідом роботи, оскільки вони вже співвідносять професійні навички педагога з потребами майбутньої професії.

Найбільш розчаровує випускників неповага й упереджене ставлення педагога до студентів.